

A solid orange triangle pointing to the right, located to the left of the title text.

Erfaringer og anbefalinger fra minoritetsrådgivernes arbeid i 2014

Innhold

Erfaringer og anbefalinger fra minoritetsrådgivernes arbeid i 2014	1
1: Innledning.	4
Det syvende året med minoritetsrådgivere ved utvalgte skoler	4
Ni ungdomsskoler og 17 videregående skoler	4
Nye trekk	4
Lederforankring avgjørende for resultatene	5
Rapportens oppbygning	5
2: Elevsaker – Tvangsekteskapsaker og annen problematikk	6
Sammensatte utfordringer	6
Psykososiale utfordringer, fravær- og frafallsproblematikk dominerer	6
Ungdomsskoleelever for unge til å være berørt	7
Sosial kontroll og ekstremisme	8
Nedgangen i antall saker om æresrelatert vold fortsetter	8
Fanger opp saker tidlig	9
Sårbare og ambivalente ungdommer	9
Støtte og tett oppfølging – kultursensitiv kommunikasjon	10
Bygge og beholde tillit og forutsigbarhet	10
3: Avdekke og forebygge tvangsekteskap og ekstrem kontroll	12
Om å se og fange opp elever som opplever sterk og ekstrem kontroll og vold	12
Retten til å ta egne valg	12
Samtalegrupper og opplegg i skoleklasser	13
Forebygge tvangsekteskap innenfor rammen av «Veiledning i psykisk helse»	13
4: Samarbeid og dialog med minoritetsforeldre	15
Foreldresamtaler ved høyt fravær, faglige og psykososiale utfordringer	15
Samtaler med foreldre om press, kontroll og grenser	15
Dialogmøter med foreldre om kulturforskjeller i barneoppdragelsen	16
Velkomstsamtaler for foreldre til elever med kort botid i Norge	16
Kommunikasjon og bruk av tolk	16
Fra enveiskommunikasjon til reelt samarbeid	16
5: Kompetanseheving og kompetanseutvikling	18
Æresbegrepet i patriarkalske samfunn – fenomenkunnskap	18
Kompetansemål og kompetansekartlegging	18
Rutiner i saker som dreier seg om tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, alvorlige frihetsbegrensninger og bekymring ved reise til utlandet	18
Rutiner for bydeler og kommuner	19
Kompetanseheving gjennom arbeid med enkeltsaker	19
Foredrag, kurs og undervisning	20
Lederforankring på skole- og skoleeieinivå	20
Kompetanseheving i samarbeid med andre instanser og satsninger	20
Inn i grunn- og videreutdanninger	21

6: Samarbeid med offentlig sektor og frivillige organisasjoner	22
Tverrfaglige nettverk og felles møtearenaer	22
Barnevern	22
Utfordringer og anbefalinger i samarbeidet med barnevernstjenesten	22
«Knutepunkt når det står på som verst»	23
Politi	23
SaLTO og SLT	24
Lokale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner	25
NAV	25
Frivillige organisasjoner og trossamfunn	25
7: Avslutning	27
Litteratur	28
Vedlegg...	29
Minoritetsrådgivere ved utvalgte ungdomsskoler og videregående skoler	29

1: Innledning

Denne rapporten er basert på minoritetsrådgivernes rapportering fra sitt arbeid i skolen i 2014. Den beskriver utviklingstrekk og utfordringer, resultater, gode grep og anbefalinger. Hensikten er å bidra til et kunnskapsbasert grunnlag for videreføring og forankring av arbeidet i skolene.

Rapportens målgruppe er minoritetsrådgivere, skoleledere, skoleeiere, Udir, og BLD.

Minoritetsrådgivernes narrative årsrapporter ligger til grunn. Over 400 sider er kortet ned til under 40, med utstrakt bruk av sitater for å underbygge og fremheve viktige erfaringer og anbefalinger fra arbeidet.

Det syvende året med minoritetsrådgivere ved utvalgte skoler

Minoritetsrådgiverordningen ble opprettet i forbindelse med Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011). Målet var å styrke kompetansen i skolen og etablere et lett tilgjengelig tilbud på skolen til ungdommer som er, eller kan bli, utsatt for tvangsekteskap eller andre former for æresrelatert vold. Ordningen viste seg tidlig å fungere etter hensikten, – som et lavterskeltilbud som kan fange opp saker tidligere enn andre deler av hjelpeapparatet (Steen-Johnsen, Lidén & Aarset, 2010). Minoritetsrådgiverordningen ble derfor videreført i Handlingsplan mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2012) og i Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013–2016).

Ni ungdomsskoler og 17 videregående skoler¹

I starten var alle skolene i prosjektet videregående skoler som enten hadde en høyere andel enn 20 prosent, eller mer enn 100 elever med ikke-vestlig bakgrunn.

1 Bjørnholt, Etterstad, Hellerud, Holtet, Nydalen, Oslo Handelsgym, Rommen, Kuben, Ulsrud, Fyrstikkalleen, Frydenberg og Holmlia i Oslo. Rud og Bråtejordet skoler i Akershus + Veiledningssenteret på Romerike. Galterud ungdomsskole i Drammen. Katedralskolen og Årstad videregående skole i Bergen. Ullandhaug ungdomsskole i Stavanger. Tiller, Byåsen, Rosenborg og Huseby skoler i Trondheim. Kvadraturen skolesenter i Kristiansand. Greåker, Mysen og Askim skoler i Østfold.

Flere av disse er blitt erstattet av ungdomsskoler de senere år. Hensikten har vært å styrke den forebyggende innsatsen ved å nå elever og foreldre tidlig, før konflikter om kjæresten og ekteskap har utviklet seg. Dette gjennom å bevisstgjøre elevene om deres rett til egne valg, bidra til refleksjon og «empowerment»², samt drive holdningsskapende arbeid rettet mot foreldre.

Nye trekk

Mye av arbeidet i 2014 var en videreføring av aktiviteter og tiltak som var igangsatt i 2013 eller tidligere, men noe er i endring.

Fokuset på nyankomne, dvs. elever med kort botid i Norge, ser ut til å øke, og inntrykket er at flere har en psykisk-helse-tilnærming til arbeidet mot tvangsekteskap. Sammenliknet med tidligere år er det flere minoritetsrådgivere som rapporterer om arbeid mot ekstremisme og radikaliserings.

Antall tvangsekteskapsrelaterte saker har gått ned og er mer enn halvert på to år. Fravær, svake skoleprestasjoner og generelle psykososiale utfordringer er dobbelt så ofte årsak til samtale med minoritetsrådgiverne som ekstrem kontroll, alvorlige frihetsbegrensninger og andre former for æresrelatert vold³.

En bred tilnærming som fanger bredden av problemer relatert til tvangsekteskap er viktig. Samtidig er det viktig at tilnærmingen ikke blir så bred at minoritetsrådgiver «spises opp» av andre saker, slik at æresrelaterte problemer ikke avdekkes og følges opp. I rapporteringen for 2014 går det fram at dette er en vanskelig og krevende balansegang

2 I NOU 1998:18, s. 274 beskrives empowerment slik: «Empowerment er et mål, en metode som passer så vel for den profesjonelle som den ikke-profesjonelle og en pedagogisk, sosial og helsefremmende strategi. Empowerment handler om makt og maktesløshet sett ut fra at maktesløsheten ikke bare er et individuelt problem, men i høy grad sosialt, økonomisk og kulturelt betinget. Empowerment er å styrke den makt den enkelte eller gruppen måtte være i besittelse av for å endre og påvirke uhensiktsmessige forhold. Målet er at personene mer effektivt kan styre sine liv mot egne mål og behov. Det er en direkte forbindelse mellom empowerment og frigjøring»

3 Elevsamtaler som gjelder psykososiale utfordringer, fattigdom mv. inngår ikke i IMDis offentlige statistikk. Minoritetsrådgiverne loggfører også denne type samtaler og fører en oversikt over antall de mest tidkrevende «sakene», og omtaler det i sin interne rapportering til IMDi.

der minoritetsrådgiver kan komme i et belastende krysspress mellom handlingsplanens mandat og skolens prioriteringer.

Lederforankring avgjørende for resultatene

Det er store forskjeller mellom ungdomsskoler og videregående skoler, mellom skoler i byer og skoler i mindre byer og i distriktet. Elevsammensetningen på skolene varierer og minoritetsrådgiverne er forskjellige når det gjelder alder, kjønn, etnisk bakgrunn, utdanning og kompetanse. Slike forskjeller påvirker arbeidet, men resultatene ser mest av alt ut til å avhenge av prioriteringer og graden av lederforankring på skolen.

Arbeidet får større kraft og gjennomslag der rektor anerkjenner at arbeid mot tvangsekteskap er viktig, der ledere på skolen involverer seg i, og godkjenner minoritetsrådgivers virksomhetsplan, og tar hele eller deler av målene til minoritetsrådgiver som er relatert til handlingsplanen inn i skolens årsplan. I hvilken grad ledere inkluderer og integrerer minoritetsrådgiver i relevante møtefora, som ledermøter, rådgivermøter og møter i tverrfaglige team, har stor betydning for arbeidet med elevsaker, erfaringsdeling og samarbeid. Lederforankring har også stor betydning for om den samlede kompetansen om tvangsekteskap på skolen blir «bærekraftig» og institusjonalisert, eller sårbar og avhengig av minoritetsrådgivers person og tilstedeværelse.

Til tross for store variasjoner når det gjelder lederforankring og spenningen mellom handlingsplanens mandat og skolens prioriteringer, vitner minoritetsrådgivernes rapporter fra 2014 om et omfattende arbeid på både individ- og systemnivå, og at innsatsen gir resultater.

Rapportens oppbygning

Denne oppsummeringsrapporten er bygget opp rundt målene for minoritetsrådgivernes arbeid, slik de er definert i Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet, tiltak 1:

«Minoritetsrådgiverne skal arbeide for å forebygge ekstrem kontroll som fører til alvorlige begrensninger av unges frihet, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, for å fremme gode oppvekstvilkår for barn og unge. De skal også bidra til kompetanseutvikling og kompetanseheving i skolesektoren og hos samarbeidspartnere. Minoritetsrådgiverne skal bidra til å utvikle et godt samarbeid med aktuelle partnere i offentlig sektor og frivillige organisasjoner. Minoritetsrådgiverne skal fortsatt arbeide for å bedre samarbeidet mellom skolen og foreldrene gjennom å ta i bruk og implementere metoder og erfaringer som nå er prøvd ut.»(Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 15)

Kapittelinnholdet ser slik ut:

- 1 Innledning
- 2 Elevsaker – Tvangsekteskapsaker og annen problematikk
- 3 Avdekke og forebygge tvangsekteskap og ekstrem kontroll
- 4 Samarbeid og dialog med minoritetsforeldre
- 5 Kompetanseheving og kompetanseutvikling
- 6 Samarbeid med offentlig sektor og frivillige organisasjoner
- 7 Avslutning

2: Elevsaker – Tvangsekteskapsaker og annen problematikk

«Minoritetsrådgiverne skal arbeide forebyggende mot ekstrem kontroll som fører til alvorlige begrensninger av unges frihet, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, og for å fremme gode oppvekstmuligheter for barn og unge.»

«Forebyggende arbeid i skolen bidrar til å bedre læringsmiljøet og læringsevnen, og på den måten hindre frafall for utsatt ungdom.» (Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 15)

Disse formuleringene i Handlingsplanen åpner for ulike tilnærminger og metoder i arbeidet som minoritetsrådgiverne utfører i skolen. Erfaringene viser at rektorene prioriterer ulikt avhengig av elevsammensetning og utfordringsbilde. De fleste skoleledere foretrekker en bred innfallsvinkel og ønsker at minoritetsrådgiver følger opp ungdom både når det gjelder æresrelaterte- og andre utfordringer.

Sammensatte utfordringer

Vi deler sakene som minoritetsrådgiverne arbeider med i kategoriene *tvangsekteskap, frykt for tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, frykt for kjønnslemlestelse, ekstrem kontroll, trusler og vold, etterlatt i utlandet og frykt for å bli etterlatt i utlandet, frykt for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og gjennomført tvangsekteskap og kjønnslemlestelse* (se vedlegg for oversikt over antall saker fordelt på kategori, alder, landbakgrunn, kjønn mm). I tillegg kommer elevsaker de arbeider med over noe tid, som ikke primært dreier seg om æresrelatert vold og kontroll. Disse systematiseres ikke på samme måte som sakene som faller inn under mandatet, men inngår i den interne rapporteringen til IMDi.

Rapporteringen fra minoritetsrådgivere viser at elevene som regel strever med flere problemer samtidig, og at det er vanskelig å definere om det først og fremst dreier seg om æresproblematikk eller annen problematikk. Fattigdom, psykiske problemer, sterk sosial kontroll og høyt fravær er utbredt blant ungdommene som minoritetsrådgiver har samtaler med på skolen. Ofte kommer ung-

dommene fra familier med opphopning av belastninger som f.eks. lav deltakelse på arbeidsmarkedet hos mor og far, utfordringer knyttet til psykisk helse og konflikter i hjemmet:

«Mange elever har utfordringer som er veldig komplekse, og det ene følger ofte det andre. (...) Han var en av dem som hadde flyttet hjemmefra på grunn av diffuse familieproblemer. Far var delvis i utlandet, snakker ikke norsk, har ikke jobb, bor trangt, mangel på struktur og oppfølging hjemmefra på alle nivå, men mer fattigdomsproblematikk enn kontrollproblematikk.» (Minoritetsrådgiver, Etterstad videregående skole)

Psykososiale utfordringer, fravær- og frafallsproblematikk dominerer

Rapporteringen for 2014 viser at over dobbelt så mange elevsaker som minoritetsrådgivere jobber med handler om annet enn æresrelaterte utfordringer. Arbeidet i skolen favner videre enn tvangsekteskapsproblematikk og rommer et bredt spekter av utfordringer og problemer.

Disse sakene dreier seg ofte om elever som strever psykisk og sosialt. Det rapporteres om elevsaker der den unge strever med angst, depresjon, selvmordstanker, traumer etter krig og flukt, konsentrasjonsvansker, sorg, identitetsutfordringer, opplevd rasisme, mobbing, ensomhet, rusproblemer, aggresjon, problematferd, vanskelige familieforhold, vold i hjemmet, ansvar for egne foreldre som er psykisk syke mm.

Det er også mange som får råd og oppfølging hos minoritetsrådgiver på grunn av økonomiske forhold, bolig, og søknader til Lånekassen.

Andre kommer til minoritetsrådgiver fordi de er nyankomne og har svake norskferdigheter og problemer med å følge med i timene, eller fordi de av ulike grunner har høyt fravær og står i fare for å stryke eller droppe ut av skolen:

«Det dreier seg ofte om fravær. Fravær har mange årsaker. Det kan skyldes manglende motivasjon,

som igjen kommer av manglende mestringsfølelse, som igjen ofte skyldes dårlige språk- og skoleferdigheter. Noen ganger skyldes fraværet forhold i familien som krangel, traumer, sorg, flytting, omsorgssvikt, etc. En annen viktig grunn til at elever tar kontakt er økonomiske bekymringer, og hjelp til å søke om lån og stipend.» (Minoritetsrådgiver, Tiller vgs.)

Ungdomsskoleelever for unge til å være berørt

Om lag halvparten av elevene som er utsatt for tvangsekteskap eller tilgrensende problematikk er under 18 år. Siden 2008 har det vært rapportert om barn helt ned i 13–14 årsalder som utsettes for ekstrem kontroll, som etterlates mot sin vilje i utlandet og/eller som blir religiøst gift enten i Norge eller et annet land. Målet med å inkludere ungdomsskoler i prosjektet er å nå ungdommer tidlig og forebygge at konflikter utvikler seg til saker om tvangsekteskap på et senere tidspunkt. Den metodiske tilnærmingen er i all hovedsak samtalegrupper og andre aktiviteter der relevante temaer tas opp. Målet er også å nå foreldre i større grad. Ungdomsskolen har flere møtepunkter med elevenes foreldre, og er dermed mulig å nå med forebyggende og holdningsskapende tiltak.

Fra ungdomsskolene rapporteres det i 2014 i liten grad om ekstrem kontroll og andre former for æresrelatert vold. Den unisone tilbakemeldingen fra minoritetsrådgivere på ungdomsskolene er at elevene er for unge til å diskutere temaer som tvangsekteskap og tilgrensende problematikk:

«Elevene på ungdomsskolen er lite modne i forhold til våre problemstillinger, de er rett og slett ikke der enda at det føles relevant å diskutere noe som er langt frem i tid (som ekteskap oftest er). Elever som vi ser holdes strengt i forhold til foreldrenes kulturbakgrunn synes ofte at det er greit. De har ikke kommet til det punkt at de reflekterer noe særlig over retten til å bestemme over eget liv, eller de er svært lojale.» (Minoritetsrådgiver, Askim ungdomsskole)

Det framgår også av rapportene at sakene i ungdomsskolene nesten alltid gjelder psykososiale utfordringer, og mange av elevene er utenfor målgruppen. De oppsøker/blir henvist til minoritets-

rådgiver fordi de har utenlandsk opprinnelse, ikke pga. at utfordringene de står i faller innenfor minoritetsrådgivers mandat. Dette arbeidet tar fokus vekk fra kjerneoppgavene:

«En utfordring kan være at man blir «spist opp» av saker (som vi ikke rapporterer på) som handler om elever med minoritetsbakgrunn (fra alle deler av verden, ikke først og fremst vår målgruppe), fordi man jobber bredt (for ikke stigmatisere). Jeg ser imidlertid at det nødvendig å være tydeligere på hvem som er i min målgruppe. Mange av sakene kommer til minoritetsrådgiver fordi det er behov for kompetanse om minoritetsspørsmål generelt. Det kan være knyttet til migrasjons-erfaringer, opphold, kultursensitiv kommunikasjon, utenforskap osv. Disse mange «andre» sakene kan også gjøre at mer langsiktig arbeid knyttet til rutiner, kompetanseheving av hjelpeapparatet osv. kommer i bakgrunn.» (Minoritetsrådgiver, Askim ungdomsskole)

Det er viktig at dette spennet i satsningen på lavere skoletrinn synliggjøres. Det er ikke dermed sagt at ungdomsskolen ikke er et egnet utgangspunkt for forebyggende arbeid. Arbeid med holdninger og bevissthet hos barn i denne aldersgruppen kan gjøre dem mere robuste som ungdom og voksne. Metoden og tematikken må tilpasses aldersgruppen, noe minoritetsrådgiverne også er bevisste på. Flere møtepunkter med foreldrene vil også kunne virke forebyggende, uten at det kan måles i form av færre tvangsekteskap på senere tidspunkt. Forebyggende innsats er generelt vanskelig å måle på kort sikt, men forventes å gi resultater i form av at saker om tvangsekteskap mv. avtar på sikt. Økt fokus på forebygging på ungdomsskoler betyr at det mest sannsynlig vil være elever i videregående skoler som ikke fanges opp. Dette er ikke uproblematisk, men et strategisk veivalg som bidrar til metodeutvikling for forebyggende arbeid overfor ulike aldersgrupper. At minoritetsrådgiver blir sekkepost for alle elever med utenlandsk bakgrunn er svært uheldig, og noe som må sees nærmere på i videreutviklingen av ordningen.

Sosial kontroll og ekstremisme

I 2014 har ekstremisme og radikalisering fått større oppmerksomhet i samfunnet og i skolen enn tidligere år, og det er meldt om flere saker der ekstreme holdninger er en del av problembildet. Bekymringen for radikalisering dreier seg ofte om ungdommer som også har høyt fravær, fraværende foreldre og som står i fare for å falle fra i utdanningen.

Fra skoler rapporteres det om urovekkende utvikling blant grupper av elever:

- ▶ Ungdommer som forsvarer æresdrap
- ▶ Patriarkalske holdninger
- ▶ Uttrykk for antisemittisme og konspirasjonsteorier med Vesten som fiende
- ▶ Jihadist-brosjyrer og ultrakonservative misjoneringsbøker
- ▶ Ungdommer som har endret seg radikalt etter utenlandsopphold i sommerferien
- ▶ Ungdommer som bruker Islam.net som rettesnor
- ▶ Ungdommer som nekter å delta i undervisningssituasjoner og praksis (høytider, turer, mm).

Erfaringene viser at slike holdninger og handlinger kan påvirke skolemiljøet ved at elevene utsetter hverandre for økende sosial kontroll. Minoritetsrådgivere har hatt samtale med flere elever som opplever negative reaksjoner og sanksjoner fra medelever på grunn av hva de sier og mener, hvordan de går kledd, hvem de omgås med. Det rapporteres om intern justis blant elevene, om sjikanøs språkbruk på Facebook og utestengning av elever som ikke mener det «riktige» i spørsmål om bl.a. likestilling, religion og konfliktene i Midtøsten.

Ved en av skolene er det startet et større prosjekt for å forebygge ekstrem kontroll og ekstremisme og radikalisering der elever, lærere, rådgivere og ledelse på skolen er involvert.

Ved andre skoler har temaet blitt satt på dagsorden ved at «Veileder ved bekymring – Hvordan forebygge og håndtere hatkriminalitet og voldelig ekstremisme blant unge?» (Oslo politidistrikt & Oslo, 2014), er blitt presentert. Veilederen er utarbeidet av SaLTo, et samarbeid mellom Oslo politidistrikt og Oslo kommune om kriminalfore-

byggende tiltak blant barn og unge. Minoritetsrådgiver ved Rommen ungdomsskole har bidratt til veilederen, både i utforming og formidling til skoler i Oslo.

Selv om radikalisering formelt sett ikke er en del av deres mandat, har flere minoritetsrådgivere bidratt til å utvikle planer for hvordan skolene (og i noen tilfeller bydelene gjennom SaLTo-samarbeidet) skal arbeide for å forebygge radikalisering.

Opplegget som ble utviklet ved bydel Stovner er i forenklet form tatt inn som anbefalinger i regjeringens handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme (Norge Justis- og beredskapsdepartementet, 2014).

Nedgangen i antall saker om æresrelatert vold fortsetter

I 2014 kom det totalt 157 nye saker til minoritetsrådgiverne. Dette er færre enn tidligere år, i 2013 ble det rapportert 222 saker, og i 2012 ble det rapportert 390 saker. Som nevnt kan dette skyldes at flere minoritetsrådgivere jobber på ungdomsskoler der elevene i liten grad henvender seg om tvangsekteskapsrelaterte utfordringer.⁴ Det kan også skyldes at flere skoler har valgt å arbeide med et bredere saksfelt, som radikalisering og sosial kontroll elevene imellom. Arbeid mot fravær og frafall har høy prioritet i skolesektoren og kan bidra til at minoritetsrådgiverne i for stor grad trekkes inn i dette, på bekostning av arbeid mot tvangsekteskap.

Nedgangen i antall saker kan også henge sammen med en generell underbemanning i skolens rådgivningstjeneste (Buland & SINTEF Teknologi og samfunn, 2011). Minoritetsrådgiverne kan lett fungere som generelle «avlastere» for skolen ved å følge opp minoritetselever, uansett hva slags utfordringer det er snakk om. Flere minoritetsrådgivere melder at de blir «spist opp» av saker som strengt tatt ikke faller inn under deres mandat.

En alternativ forklaring er at de ordinære rådgiverne i skolen i større grad enn tidligere tar tvangsekteskaps sakene selv, fordi deres kompetanse på feltet er styrket gjennom flere år med

⁴ 9 av 26 skoler med minoritetsrådgiver er ungdomsskoler.

minoritetsrådgiver som kollega på skolen. Tilbøyeligheten til å henvise tvangsekteskapsaker til minoritetsrådgiver kan dermed ha blitt mindre, hvilket vil avspeile seg i færre innrapporterte saker til IMDi. Det er selvfølgelig også en mulighet at den brede satsningen mot tvangsekteskap gjennom flere handlingsplaner begynner å bære frukter, slik at færre ungdommer har behov for minoritetsrådgivers bistand (de søker om hjelp andre steder eller er i mindre grad utsatt).

Rapporteringen for 2014 tyder også på at flere minoritetsrådgivere enn tidligere arbeider opp mot skolenes nyankomne elever, de med kort botid i Norge. Post-traumatisk stress, andre psykiske utfordringer, svake språkferdigheter og faglige problemer gjør seg oftere gjeldende i denne elevgruppen, enn tvangsekteskap og æresrelatert vold.

Mest sannsynlig dreier nedgangen seg om en kombinasjon av nevnte faktorer, og vil være forskjellig fra skole til skole. Det er store variasjoner i antall saker som hver minoritetsrådgiver har registrert. Som nevnt innledningsvis, hvordan han/hun selv og sammen med skolen prioriterer mellom de ulike målsettingene i mandatet ser ut til å ha relativt stor betydning for antall elevhenvendelser om tvangsekteskapsrelaterte problemer, trusler og vold, ekstrem kontroll og frykt for tvangsekteskap.

I tillegg til at antallet saker går ned, viser rapporteringen at det har vært noe forskyvning i hva elevene henvender seg om.

Statistikken for 2014 viser at de fleste saker, 41 prosent, gjelder vold og trusler. Andelen er markant større enn tidligere år. Vold og trusler utgjorde 35 prosent i 2013, og 19 prosent av alle saker i 2012. I perioden minoritetsrådgiverordningen har eksistert, ligger saker om vold og trusler i snitt på 23 prosent. En mulig tolkning er at minoritetsrådgivernes forebyggende arbeid gjør at de kommer inn i sakene på et tidligere tidspunkt, dvs. før det utvikler seg til saker som gjelder gjennomført tvangsekteskap eller frykt for tvangsekteskap.

Andelen saker som gjelder ekstrem kontroll har gått noen ned, og var i 2014 på 30 prosent, mot et gjennomsnitt siden 2008 på 35 prosent.⁵

Frykt for tvangsekteskap utgjorde 17 prosent av alle saker i 2014, og 13 prosent i 2013. Siden 2008 ligger frykt for tvangsekteskap på i snitt på 25 prosent av alle innrapporterte saker.

Fanger opp saker tidlig

I 2014 gjaldt 2 prosent av sakene til minoritetsrådgivere gjennomført tvangsekteskap, og 2 prosent gjennomført kjønnslemlestelse. 5 prosent gjaldt elever som var etterlatt i utlandet og 3 prosent dreide seg om personer som fryktet å bli etterlatt i utlandet. Dette betyr at hovedvekten av sakene som minoritetsrådgiverne følger opp er mindre alvorlige/akutte, og underbygger tidligere konklusjoner om at de fanger opp saker tidligere enn hjelpeapparatet og har en viktig forebyggende rolle.⁶

Sårbare og ambivalente ungdommer

Rapporteringen fra minoritetsrådgiverne viser at utsatte ungdommer ofte er redde for at de ikke vil bli forstått, at de ikke skal få den støtte og oppfølging de har behov for. Noen frykter at barnevern eller politi skal bli involvert uten deres samtykke, og kan være redde for reaksjoner i familien. Det er mye som står på spill. Mange er redde for å måtte bryte med familien sin, som ofte er tett sammen-sveiset og preget av mye positivt samhold til tross for kontroll og noen ganger vold. En gjennomgående erfaring er at det tar tid og krever tilstedeværelse å bygge tillit. Den egentlige grunnen til at de unge søker samtale, råd og hjelp, kommer ofte først frem etter litt tid, når relasjonen er etablert.

«Min opplevelse er at når jentene først åpner seg og forteller om sin familiesituasjon, (...) så har jentene nådd et punkt hvor de ikke orker mer. (...) Det blir derfor uhyre viktig at hjelpeapparatet iverksetter samtaler og vurderinger umiddelbart slik at ikke jentene går for lang tid uten støtte-

⁵ Ekstrem kontroll defineres som systematisk sosial kontroll som bryter ned den enkeltes selvbestemmelse og bevegelsesfrihet. Kontrollen gjennomføres ofte ved bruk av vold eller trusler.

⁶ Kompetanseteamet mottar saker fra hjelpeapparatet. Disse gjelder i større grad tvangsekteskap eller frykt for tvangsekteskap.

samtaler på at det er riktig å si ifra. Det er ofte en ganske krevende prosess når sannheten først er ute. Det krever tett samarbeid mellom mange instanser og ofte hyppig møtevirksomhet da det ofte skjer mange ting på kort tid.» (Minoritetsrådgiver, Nydalen videregående skole)

Støtte og tett oppfølging – kultursensitiv kommunikasjon

Det er en tillitserklæring når elever forteller om æresrelaterte konflikter og andre problemer de strever med. De er i en sårbar situasjon og behovet for omsorg og profesjonell ivaretagelse er ofte påtrengende. Her kommer minoritetsrådgiver inn som en viktig ressurs i tillegg til øvrig rådgivningstjeneste, helsesøster og miljøarbeider på skolene. Minoritetsrådgiver kan tilby kultursensitiv veiledning til ungdommene. Sammenliknet med andre rådgivere på skolen har minoritetsrådgiverne oftere kapasitet til oppfølgingssamtale og annen tett oppfølging i det videre løp. Kunnskap om kollektivistiske samfunn og æreskulturer bidrar til at minoritetsrådgiverne evner å stille relevante oppfølgingsspørsmål når ungdommen forteller, slik at ungdommen fortsetter å snakke og ikke trekker seg.

«Jeg opplever at jeg som minoritetsrådgiver har en viktig rolle i arbeidet med å avdekke saker og i det videre arbeidet med saker. Flere av elevene som har fortalt meg om for eksempel vold i hjemmet har forklart at de tør å fortelle det til meg fordi de føler jeg forstår dem ettersom jeg stiller spørsmål på en måte som viser at jeg forstår noe om deres familiestruktur og kultur. Flere av disse elevene har tidligere vært i samtaler med helsesøster eller andre rådgivere uten å fortelle.» (Minoritetsrådgiver, Frydenberg ungdomsskole)

Det går igjen i rapporteringen fra minoritetsrådgiverne at tid, tålmodighet, tilgjengelighet og tilbud om flere samtaler er viktig for å få en god dialog, vinne tillit og komme i posisjon til hjelpe. Noen benytter bestemt metodikk, f.eks. «Barne-

samtalen DCM»⁷ og «Motiverende intervju»⁸ i samtaler med ungdommer, og vurderer disse metodene som viktige i prosessen med å finne ut av hvordan ungdommen har det og hva de opplever. Det meldes også om gode erfaringer med kartlegging av nettverk for å finne ut av hvem som bestemmer i familien/storfamilien, uavhengig av om de bor i Norge eller utlandet.

Flere rapporterer om gode erfaringer med en ressurs- og mestringsorientert tilnærming i samtalen med minoritetsungdom. Verdikonflikter, kulturelt krysspress og andre vanskelige sider ved det å vokse opp i Norge med foreldre som har innvandret tones ned til fordel for en mere positiv tilnærming der fordeler ved det å ha en flerkulturell bakgrunn trekkes fram i samtalen. Slik blir den unge mer bevisst sine ressurser og mindre opptatt av sine begrensninger. Boka «Krysskulturelle barn og unge – om tilhørighet, dilemmaer, anerkjennelse og ressurser» av Lill Salole, er en kilde til inspirasjon for flere minoritetsrådgivere, som også bruker bokens mange metoder og anbefalinger.

Bygge og beholde tillit og forutsigbarhet

En gjennomgående erfaring fra minoritetsrådgiverne er at unge som trenger råd og hjelp ofte går mange omveier. Det krever tid og tilstedeværelse for å bygge tillit. Den egentlige grunnen til at den unge søker samtale, råd og veiledning kommer ofte først fram etter en tid, når relasjonen er etablert.

Noen saker er så alvorlige at de utløser en meldepikt til barnevern eller politi. For ungdommen kan dette være noe de har fryktet, og noe de helst ikke vil skal skje. Noen reagerer med skuffelse og sinne overfor minoritetsrådgiver, og anklager dem for

⁷ Den dialogiske samtalemetoden (DCM) er utviklet på bakgrunn av studier av barneintervju foretatt av politi eller barnevern (Gamst & Langballe, 2004; Langballe, Gamst & Jacobsen, 2010). Formålet med metoden er å gi voksne et redskap til å gjennomføre barnesamtaler på en slik måte at barnet blir anerkjent i samtalen, og får muligheter til å fortelle mest mulig fritt og spontant om sine egne erfaringer og opplevelser uten at den voksne stopper barnet. <http://www.nkvts.no/biblioteket/Sider/DendialogiskebarnesamtalenHvordansnakkemedbarnomsensitive-temaer.aspx>

⁸ Motiverende intervju er definert som en samarbeidende, målrettet kommunikasjonsstil med særlig fokus på endrings- snakk. Formålet er å styrke en persons motivasjon og utvikling mot et definert mål, gjennom å hente frem og utforske personens egne grunner til endring, i en atmosfære preget av aksept og altruisme / medfølelse. -Miller & Rollnick, 2012. <http://motiverendeintervju.no/om-motiverende-intervju/195-2/>

tillitsbrudd. Det er derfor viktig at minoritetsrådgiverne i løpet av de første samtalene man har med ungdommene informerer om den rollen de har, og om taushetsplikten og opplysningsplikten, slik at ungdommen vet hva han/hun har å forholde seg til.

Flere minoritetsrådgivere legger vekt på, i sin samtale med utsatte ungdommer, å informere om barnevernet og andre deler av hjelpeapparatet for å bygge ned fordommer og informere han/henne om hvilke muligheter som finnes, slik at den unge motiveres til å ta imot hjelp og beskyttelse. Det gjelder å skape mest mulig forutsigbarhet når situasjonen oppleves som farlig og usikker for den unge. Gjennom rapporteringene kommer det klare anbefalinger om at bekymringsmelding eller anmeldelse bør skje i samråd med den utsatte og alltid med foreldrenes potensielle reaksjoner og sanksjoner i betraktning, slik at den unges sikkerhet blir ivaretatt på best mulig måte.

En måte å redusere redsel og utrygghet på er å drøfte saken anonymt med barnevern eller politimens den utsatte selv hører på og deltar:

«Ved flere anledninger har jeg brukt muligheten til å drøfte saken anonymt med barneverntjenesten over telefon med høytalerfunksjon. På den måten har ungdommen kunnet høre hva som blir sagt. På denne måten har ungdommene også kunnet stille spørsmål til barneverntjenesten, og kunnet velge selv at de vil at skolen skal melde saken.» (Minoritetsrådgiver, Ulsrud videregående skole)

3: Avdekke og forebygge tvangsekteskap og ekstrem kontroll

Erfaringene viser at ungdom som opplever giftpress og tvangsekteskap ofte har vært utsatt for streng og autoritær oppdragelse og sterk kontroll fra tidlig i ungdomstiden, ofte begrunnet i familiens kyskhetskrav og ærbarhetsnormer. Å fange opp elever som er utsatt for sterk og ekstrem kontroll er viktig for å forhindre at de utvikler seg til tvangsekteskapsaker. Det er også viktig å øke bevisstheten blant elevene om deres rettigheter og hva samfunnet definerer som alvorlige frihetsbegrensninger, slik at utsatte forstår og får bekreftet at det de opplever er skadelig, og kan søke råd og hjelp. Det er dette minoritetsrådgivernes forebyggende arbeidet i skolen i stor grad handler om.

Om å se og fange opp elever som opplever sterk og ekstrem kontroll og vold

Ungdom som er utsatt for sterk og ekstrem kontroll vet at brudd på normer for ære og skam fører til reaksjoner og sanksjoner, og underkaster seg i mange tilfeller disse, uten å reflektere eller kommunisere med andre om hva som skjer. Ungdom som erkjenner at det de opplever er skadelig og alvorlig kan likevel tie, fordi de er oppdratt til å ikke fortelle om situasjonen hjemme, og kvier seg for konsekvensene hvis det blir oppdaget. De kan vegre seg for å si noe på grunn av lojalitet, trusler eller skyldfølelse.

Gitt at ungdommene kan oppleve kontroll, vold og overgrep uten å søke hjelp, er det viktig at skoleansatte og andre kjenner noen av tegnene på at elever kan være utsatt. Apati og handlingslamme, søvnforstyrrelser, sterk uro, konsentrasjonsproblemer, frafall og dårlige prestasjoner på skolen er blant de symptomene som minoritetsrådgiverne rapporterer om. Utsatte har også ofte psykiske problemer som kommer til uttrykk gjennom selvskading, selvmordstanker, depresjon og angst.

Lærere er i en særlig gunstig posisjon til å fange opp disse utsatte elevene. De kan følge med og legge merke til forandringer som kan tyde på tiltakende kontroll, og be om en samtale for å høre om hvordan hun/han har det. De er altså viktig at sko-

lens ansatte ikke forholder seg passive frem til den unge selv forteller, men aktivt gir dem mulighet til å formidle at de har det vanskelig hjemme. Det handler dels om å stille relevante spørsmål, dels om å skape anledninger for å komme tilbake.

Retten til å ta egne valg

Ekstrem kontroll og tvangsekteskap handler om begrensninger i muligheten til å velge selv. Egne valg kan bli sanksjonert og straffet. Ulike represalier kan bli satt i verk. Minoritetsrådgivernes forebyggende arbeid handlet også i 2014 i stor grad om hvordan balansere retten til egne valg mot krav om å innordne seg familiens normer og forventninger. Gjennom ulike forebyggende tiltak og prosjekter har minoritetsrådgiverne hatt som mål å styrke enkeltpersoner i deres evne til å hevde egne meninger og rettigheter og å håndtere sin flerkulturelle identitet.

Veilederen «Retten til å ta egne valg», som henvender seg til lærere i videregående skole er fortsatt i utstrakt bruk på skoler med minoritetsrådgivere (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2011). Den inneholder tips og ideer til hvordan temaet tvangsekteskap kan inkluderes i undervisningen og relateres til kompetansemål på ulike trinn. Veilederen viser hvordan temaet kan kobles til stoff som elevene skal gå igjennom i fag, som for eksempel samfunnsfag og norsk. Evalueringer fra tidligere år viser at formidling av kunnskap om tvangsekteskap gjennom undervisningsopplegget «Retten til egne valg», bidrar til økt bevissthet blant ungdom både om egne rettigheter og om muligheten til å søke hjelp. Ved Hellerud videregående skole har minoritetsrådgiver kjørt opplegget for alle vg1 elever, og enkelte andre klasser som har samfunnsfag, rettslære og norsk. Elevene har svart på evalueringsskjema. Her er noen eksempler:

- *Jeg synes det er et tema alle burde vite om. Mange vet ikke at de har rettigheter å velge over sitt eget ekteskap*
- *Det er et viktig tema alle burde vite om for å kunne forhindre det*

- *Altså høres tvangsekteskap veldig feil ut. For eksempel, jeg stoler ikke på mitt valg derfor vil jeg heller at foreldre minne velger for meg. Det er ikke tvangsekteskap.*
- *Det er bra at dette prioriteres på skoler, det er nok en del som er i tvil på hva de skal gjøre.*
- *Dette temaet er meget viktig siden det er ganske mange som er i slike situasjoner.*
- *Jeg synes det er viktig å ta opp temaet slik at andre får innblikk i hva som faktisk foregår bak lukkede dører.*

Samtalegrupper og opplegg i skoleklasser

Ved siden av undervisningsopplegget «Retten til egne valg», og klassebesøk der temaene i handlingsplanen blir tatt opp med alle elever, arbeider minoritetsrådgiverne med aktiviteter og tiltak som retter seg mot elever med bestemte utfordringer, som f.eks. nyankomne og andre elever med svake norskferdigheter, elever med høyt fravær, elever som står i fare for å falle ut av skolen. Det er også grupper satt sammen ut fra kjønn og alder, som jentegrupper og mødregrupper, guttegrupper og fedregrupper, samtalegrupper for enslige mindreårige. Flere av minoritetsrådgiverne er sertifiserte for ICDP⁹ og Flexid-grupper¹⁰ og gjennomfører kurs på egen og andres skoler.

De fleste av gruppene drives av minoritetsrådgiver sammen med en av de andre rådgiverne på skolen, miljøarbeider eller helsesøster. Temaene som diskuteres i gruppene er som regel valgt i samråd med deltakerne, slik at de treffer behov og interesser. En film, en bok eller en avisartikkel kan være utgangspunkt for diskusjon. Klipp fra nyhetene og YouTube kan også brukes. Målsettingen er å få elevene til å reflektere over retten til å ta egne valg og bestemme over egen kropp og frem-

tid, hvordan de kan bruke sine ressurser som flerkulturelle og å bli kjent med andre jenter og gutter med en flerkulturell bakgrunn. Filmene «I mine sko» (Bala & Integreings- og mangfoldsdirektoratet, 2010) og «Banaz a love story» (Deeyah, 2012) har bl.a. vært brukt. Av bøker nevnes «Bygg broer, ikke murer» (Djuliman & Hjort, 2007). «Sisterhood» og «Add a friend» er eksempler på metoder brukt i arbeid med jentegrupper (Sisterhood, udatert).

Erfaringene viser at elever i mange tilfeller oppsøker minoritetsrådgiver etter at minoritetsrådgiver har presentert seg i klassene. Det samme skjer ofte i kjølvannet av at temaet er blitt tatt opp i undervisningen, eller etter deltakelse i samtalegrupper der spørsmål rundt ekteskap mm blir diskutert. Dette setter i gang tanker hos de unge og kan være det som skal til for at personer som har holdt sin historie hemmelig lenge, tar skrittet og ber om råd eller hjelp. «Empowermentmetodene» som benyttes kan bidra til å styrke ungdommene både i forhold til foreldrene, men også skolefaglig og sosialt.

Forebygge tvangsekteskap innenfor rammen av «Veiledning i psykisk helse»

Erfaringene viser at elever som er berørt av ekstrem kontroll eller tvangsekteskap ofte sliter psykisk. Mange har angstsymptomer, konsentrasjonsvansker og søvnproblemer som kan gå ut over hvordan eleven har det på skolen og hvordan han/hun presterer.

Veiledning i psykisk helse (VIP) er et helsefremmende og universalforebyggende tiltak som retter seg mot Vg1-elever i videregående skole, primært ungdom i alderen 16–17 år. Hovedmålet for programmet er å gjøre elever bedre rustet til å ta vare på sin egen psykiske helse og bli oppmerksom på hvilke hjelpetiltak de kan oppsøke ved psykiske problemer og lidelser (Psykisk helse i skolen, udatert).

Både i Oslo og andre byer og kommuner er det minoritetsrådgivere som jobber forebyggende mot tvangsekteskap innenfor rammen av VIP.

«Jeg organiserte og gjennomførte også høsten 2014 «Psykisk helse»-undervisning sammen med

9 International Child Development Programme, ICDP, retter seg mot omsorgsgivere og skal styrke deres omsorgskompetanse. ICDP tilpasset foreldre med minoritetsbakgrunn har nå blitt en fast del av *Program for foreldreveiledning* i Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, og implementeres over hele Norge. Varianten for foreldre med minoritetsbakgrunn er særlig mye brukt i de større byene: Oslo, Trondheim, Bergen, og Stavanger. <http://www.icdp.no/icdp-tilpasset-foreldre-med-minoritetsbakgrunn>.

10 Flexid er en metode og et forebyggende tiltak for å motvirke sårbarhet mot psykiske problemer, konflikter i hjem og samfunn, og gjengdanning som følge av mangelfull integrering og opplevelse av rotløshet og mangelfull tilhørighet. Målet er å gi de enkelte deltakerne økt bevissthet om egen identitet, ressurser, muligheter og valg i møte med utfordringene de møter. Navnet Flexid henspiller på det å ha en fleksibel identitet. <http://www.flexid.no/>

helsesøster. Var i år 1 undervisningstime i alle 13 klasser. I klassebesøket snakker vi om å bli kjent med oss selv, om stress, påkjenninger og når og hvor vi søker hjelp. Baker inn tema kontroll og tvangsekteskap. Metoden er kombinert undervisning, samtale og aktivitet/refleksjonslek. Dette var 6. år vi har runden. Vi har brukt noen år på å finne den formen vi har kommet fram til, som er den vi vil gå for. Elevene takker for undervisningen og alt de har lært. Nå har vi forankring i ledelsen og fått det inn i strategisk plan som et satsingsområde. Dette er kompetanseheving både av elever og av lærere, da lærerne selvfølgelig må være med.»
(Minoritetsrådgiver, Etterstad videregående skole)

4: Samarbeid og dialog med minoritetsforeldre

Det er et mål med handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige frihetsbegrensninger at skole-hjem-samarbeidet skal styrkes. Både i individuelle samtaler og i gjennomføring av foreldremøter har minoritetsrådgiver bidratt til at ulike metodikk har blitt prøvd ut. Målet har bl.a. vært å få flere minoritetsforeldre til å delta på foreldremøter og andre møter som angår deres barn, slik at skole og foreldrene kan samarbeide om elevenes faglige- og psykososiale utvikling.

Foreldresamtaler ved høyt fravær, faglige og psykososiale utfordringer

Mye av minoritetsrådgivernes kontakt med foreldre dreier seg om enkeltelever som har skolefaglige utfordringer og høyt fravær. Minoritetsrådgiver er i en del tilfeller med i møtene som kontaktlærer har, som en støtte og ekstraressurs som kan bidra til god dialog. Ved enkelte skoler gir minoritetsrådgiver råd og veiledning til kontaktlærere og andre ved skolen i forkant av møte med minoritetsforeldre, om hvordan relasjonen med foresatte kan bli mest mulig konstruktiv.

Samtaler med foreldre er viktig i tilfeller der den unge er i fare for å droppe ut av skolen. Gjennom samarbeid med skolen kan foreldre forebygge at deres ungdommer faller utenfor og kommer «skjevt ut» i sitt tidlige voksenliv. Erfaringen er at skole-hjem møter kan engasjere foreldre som tidligere var passive eller negative, noen ganger aggressive overfor egne barn. Når skolen sammen med minoritetsrådgiver lykkes med positiv kommunikasjon og samarbeid med hjemmet, kan foreldre få redskaper til å håndtere egne ungdommer på en bedre måte. Skolen på sin side får en samarbeidspartner som ofte sitter på nøkkelen til endring. Foreldre kjenner sin egen ungdom best og har størst innflytelse både emosjonelt og på andre måter.

Sammen med foreldrene kan skolen definere konsekvenser ved fravær og andre utfordringer, og bli enige om et oppfølgingsopplegg. I noen tilfeller er foreldrene og oppdragelsen en av årsakene til

elevenes problemer. Flere av minoritetsrådgiverne er sertifiserte ICDP-veiledere og benytter metodikk herfra i samtale med minoritetsforeldre, eller de har motivert foreldre til selv å delta på ICDP-kurs.

Samtaler med foreldre om press, kontroll og grenser

Konflikter mellom minoritets elever og deres foreldre dreier seg ofte om at rollene mellom barn og foreldre har blitt forskjøvet, at barnet er mer kompetent i samfunnet på grunn av språk, skole og sosialisering. Foreldre kan føle at barna har blitt «for norske» og være provosert over å ha mistet respekt og autoritet. Ungdommen på sin side, er ofte frustrerte over mangel på forståelse og støtte fra foreldrene sine. De føler seg ofte mistenkeliggjort og opplever stor mangel på frihet sammenliknet med jevnaldrende.

Rapporteringen viser at minoritetsrådgivere, i noen tilfeller, når sikkerhetshensyn er ivaretatt, har samtaler med foreldrene om press og kontroll. Det er eksempler på at skolen v/ minoritetsrådgiver har klart å motivere og stimulere foreldre og elev til sammen å definere hvilke regler som skal gjelde i familien når det gjelder grenser, medbestemmelse og frihet. I noen tilfeller blir slike regler skrevet ned, og det har vært avtalt nytt møte for at begge parter skal få anledning til å snakke om sin opplevelse av hvordan avtalen er blitt etterlevd. I slike prosesser har minoritetsrådgiver bidratt til å bevege både foreldre og deres barn på måter som gjør skolehverdag og livet i familien lettere for eleven.

Det at skolen eller andre har fått informasjon om uenighet og konflikter i familien kan innebære en sikkerhetsrisiko for ungdommen. Kontakt med hjemmet bør under ingen omstendighet skje uten ungdommens samtykke. Å drøfte saken med politi, barnevern eller familievern er viktig for å vurdere sikkerhet, og for å diskutere hvorvidt foreldredialog i regi av skolen/minoritetsrådgiver er tilrådelig eller ikke. Det dreier seg om en slags meglerrolle som skolen normalt ikke skal gå inn i. Dette er et vanskelig terreng, men samtidig viktig for å fore-

bygge at uenighet og konflikt mellom foreldre og barn får utvikle seg.

Dialogmøter med foreldre om kulturforskjeller i barneoppdragelsen

I samarbeid med helsesøster har minoritetsrådgiver ved Rosenborg ungdomsskole i Trondheim organisert dialogmøter med foreldre hvor kulturforskjeller i barneoppdragelse er hovedtema. Til møtene inviteres ulike instanser i hjelpeapparatet med mål om å formidle informasjon, bygge ned fordommer og skape tillit. For å sikre at foreldrene får utbytte av møtene har deltakerne vært delt inn i språkhomogene grupper. En to-språklig ressursperson tolker, bidrar som brobygger mellom kulturer i diskusjoner, oversetter invitasjonen og ringer rundt til foreldrene i forkant av møtene.

Det har vært 5 møter med ulike temaer:

- ▶ Likheter, ulikheter og utfordringer med barneoppdragelse i Norge og hjemlandet
- ▶ Skole – forventninger, rettigheter og plikter
- ▶ Forebyggende politi – lovverk, hvilke ungdommer de jobber med og hvordan de jobber med ungdommer og foreldre
- ▶ Barnevern – hva er «barnevern», lovverk, bredden i metoder som brukes, hvorfor og hvordan samarbeidet med barnevern kan være.

Tilbakemeldinger fra foreldre, skolen og de inviterte fra hjelpeapparatet har vært svært positive. Oppmøtet har vært bra – nesten alle inviterte har stilt opp til hvert møte.

Ressurspersonen har vært nøkkelen til å få til en relasjon til den enkelte foreldre slik at de har prioritert å komme. Størrelsen på gruppene har også vært viktig for at alle skal føle seg sett, terskelen for å bidra er lav, og det er mulighet til å luften personlige utfordringer med egne barn. I møtene har bruk av case vært utgangspunkt for diskusjon.

Velkomstsamtaler for foreldre til elever med kort botid i Norge

Ved Oslo Handelsgym har minoritetsrådgiver invitert foresatte til elevene i forberedende vg1 under 18 år til velkomstsamtale ved skolestart. Elevene over 18 fikk velge om de ville møte selv eller

sammen med foresatt. Samtalene foregikk i språkhomogene grupper med tolk til stede der det var nødvendig. Målet med samtalene var å knytte relasjon for videre samarbeid, få informasjon om ungdommen og hans bakgrunn og å gi informasjon om undervisningen og skolen.

Minoritetsrådgiver opplever at de foresatte har et stort behov for kontakt og for informasjon.

Kommunikasjon og bruk av tolk

Noe av årsaken til at minoritetsforeldre i mindre grad enn andre foreldre deltar på foreldremøter og andre møte med skolen har å gjøre med kommunikasjon. Språkbarrierer kan gjøre at foreldre ikke forstår den informasjonen som blir gitt, og de kan ha problemer med å formidle egne synspunkter og ønsker tilbake til skolen.

Bruk av tolk ved behov er en lovregulert plikt for skolen og offentlige tjenester (Tolkeportalen, 2014). Minoritetsrådgiverne rapporterer at de ofte må minne ledelsen på skolen om dette og bidra til at tolk faktisk blir benyttet ved behov. Det rapporteres om at bruk av tolk har en stor symbolverdi ved at nyankomne og andre med svake norskferdigheter opplever at skolen har en flerkulturell orientering. Det kan bidra til at mennesker føler seg velkomne og får et positivt forhold til skolen. Minoritetsrådgiverne rapporterer om at bruk av tolk bidrar til inkludering og et positivt samarbeidsklima mellom skolen og hjemmet.

Fra enveiskommunikasjon til reelt samarbeid

Erfaringene viser at minoritetsforeldre i mange tilfeller ikke kommer på foreldremøter på skolen. Mange opplever at det er en enveiskommunikasjon som hovedsakelig dreier seg om informasjon fra skolen til foreldrene, og at skolen har få åpninger for at minoritetsforeldre skal kunne formidle sine ønsker og synspunkter tilbake.

I 2014 deltok Bråtegjordet og Frydenberg ungdomsskoler, Hellerud, Kuben og Rud videregående skoler i prosjekt «Forsterket foreldresamarbeid» med mål om større likeverdighet i skole-hjem-samarbeidet for sammen å nå målet om å ivareta elevenes psykososiale og faglige utvikling. Prosjek-

tet bruker en bestemt metodikk som involverer minoritetsforeldre i planlegging og gjennomføring av møter og dialog med skolen, slik at deres meninger og behov blir ivaretatt i større grad. Under temamøter er foreldrene delt inn i mindre grupper. Dette har gjort terskelen lavere for å ta ordet, slik at flere har gitt uttrykk for sine meninger både om skolespørsmål, spørsmål om oppfølging av egne barn og hvordan håndtere verdikonflikter knyttet til skolegang og oppdragelse mm. Prosjektet har løpt over flere år. I 2014 ble det lagt særlig vekt på å engasjere og involvere skoleledere i prosjektet. Erfaringene har vært positive.

«Prosjektleder ga oss et etterlengtet innblikk i hvordan mange foreldre opplever skole – hjem samarbeidet. I første omgang utløste han dårlig samvittighet over egen praksis og at man selv har vært deltakende i fremmedgjøringa. Men enda viktigere kom han med konkrete tips og råd til hvordan man kan få til en større likeverdighet i møte med og et reelt samarbeid med foreldre. Han ga oss redskaper til å kunne hoppe ned fra kateteret og sette seg ned sammen med foreldrene for å jobbe mot et felles mål: Å ivareta deres barns psykososiale og faglige utvikling. Så i stedet for å dvele ved alt vi har gjort feil, ikke av vond vilje, men på grunn av manglende refleksjon over egen praksis, inngrodde vaner og mangelfull kompetanse, ser vi nå framover mot et samarbeid i både ord og handling!» (Kontaktlærer Siv Bjerke på Frydenberg ungdomsskole)

5: Kompetanseheving og kompetanseutvikling

Etter flere år med minoritetsrådgiver har skolene nå en basiskunnskap om tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige frihetsbegrensninger. Faresignaler fanges i større grad opp, slik at lærere, rådgivere og minoritetsrådgiver hver for seg og samlet kan ivareta eleven både faglig, sosialt og i forhold til hans/hennes behov for beskyttelse. Utviklingen er positiv. Problemer oppdages ofte før de har rukket å bli alvorlig. Det dreier seg om tidlig forebygging. Likevel melder minoritetsrådgiverne om at skolen fortsatt har behov for kompetanseheving og kompetanseutvikling. Nyansette trenger grunnleggende kunnskap om disse temaene og mange mer erfarne opplever at de trenger faglig påfyll og veiledning. En stadig pågående læringsprosess foregår på formelle og uformelle arenaer.

Æresbegrepet i patriarkalske samfunn – fenomenkunnskap

Som vi har vært inne på, er det viktig å kjenne symptomer og tegn på at elever kan være utsatt for ekstrem kontroll og tvangsekteskap. Fra skolene rapporterer minoritetsrådgiverne om at dette inngår i foredrag og andre former for kompetanseheving. Her legges det også vekt på å presentere idéer om ære og skam i patriarkalske samfunn, slik at ansatte i skolen får økt forståelse for hvilke verdier som gjelder i en del minoritetsfamilier og hvilke motiver foreldre og familie i Norge og andre land kan ha for å velge ektefelle til sine barn, med større eller mindre grad av medbestemmelse for barna.

Kompetansemål og kompetansekartlegging

Det er viktig med en viss basiskunnskap, kunnskap om lover og regler som gjelder på feltet og hva skoleansatte må/kan gjøre i alvorlige og mindre alvorlige saker. På Hellerud videregående skole har de definert følgende kompetansemål for rådgivere og andre ansatte på skolen:

- 1 Alle har informasjon om rutinene om tvangsekteskap
- 2 Informasjonene og rutinene skal være lett tilgjengelig for alle ansatte.
- 3 Alle vet hvor de kan finne rutinene
- 4 Alle kjenner til pkt. x om tvangsekteskap i Beredskapsplanen
- 5 Rådgivere (primært) kjenner til skjema for oppfølging ved utenlandsreiser
- 6 Alle kjenner til reiseråd for elever som skal til utlandet
- 7 Alle kjenner til Retten til å ta egne valg – ideer til undervisningsopplegg om tvangsekteskap og nærliggende temaer
- 8 Alle kjenner til Kompetansteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse og har deres kontaktopplysninger
- 9 Alle kjenner til faresignalene. Hva bør man se etter og hva gjør man når man er bekymret for en elev?

På basis av kompetansemålene over har minoritetsrådgiver laget en quiz¹¹ som ansatte svarer på. Svarene gir en indikasjon på kompetansebehov, og legges til grunn når kompetansehevingstiltak blir identifisert og gjennomført. Quiz/spørsmål for å identifisere kompetansebehov er utviklet og brukt ved flere skoler, bl.a. Fyrstikkalleen og Sofienberg. Målet er at kompetansehevende tiltak treffer behov.

Rutiner i saker som dreier seg om tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, alvorlige frihetsbegrensninger og bekymring ved reise til utlandet

Arbeidet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet krever at både lærere, rådgivere og ledelse på skolen er involvert og har et ansvar. For at hver enkelt skal ha basiskunnskap og vite hvordan han/hun skal forholde seg er det viktig med en rutine for hvem som gjør hva i gitte situasjoner. Rutiner er derfor viktig for at den utsatte skal bli godt ivaretatt.

¹¹ Er å finne i IMDi's arkivsystem, og kan fås ved spørsmål til IMDi og MR på Hellerud.

IMDi har utarbeidet et forslag til rutine som de fleste skoler med minoritetsrådgivere bruker, eller har videreutviklet og tilpasset (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2010). Her er også symptomer og tegn på ekstrem kontroll og tvangsekteskap beskrevet. Mange minoritetsrådgivere rapporterer om at de driver kompetanseheving overfor skoleansatte om dette. Det er en kontinuerlig jobb å holde disse rutinene kjent blant skolens personale og ha systemer som gjør at alle til enhver tid har kunnskap om hva de skal se etter hos elevene.

Rutiner for hvordan avdekke og følge opp enkeltsaker er et uttrykk for at skolene v/ rektor forplikter seg selv og sine ansatte. Innsatsen hviler ikke bare på den ekstra ressursen som minoritetsrådgiver utgjør. Med rutiner blir arbeidet mindre personavhengig og bedre forankret i skolen. Der rutinen er en del av skolens beredskapsplan, er det mindre fare for at den «forsvinner og blir glemt» av de ansatte. Ved Ulsrud er rutinen tatt inn i kontaktlærerens bok. Dette bidrar til at rutinen er et levende dokument.

Rutiner for bydeler og kommuner

Minoritetsrådgiver ved Rommen skole har bidratt i utarbeidelse av rutiner mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Rutinene har blitt offisielle for bydel Grorud, og skal presenteres til Bjerke for godkjenning av bydelsdirektøren der. Rutinene er brukervennlige og enkle å implementere på skoler, generelt i hjelpeapparatet og bydeler.

Minoritetsrådgiver ved Askim ungdomsskole har utarbeidet *Rutiner vedrørende kjønnslemlestelse for barnehage og skole*. Rutinene er godkjent i rådmannens ledergruppe og gjelder for alle private og kommunale barnehager og skoler/SFO i Askim kommune.

Å forankre rutinen på ledernivå i kommunen gir rutinene legitimitet og tyngde. Det er et viktig signal om at dette arbeidet tas alvorlig i kommunen, og ved at rådmannen stiller seg bak ligger det et særlig påtrykk om at skoler og barnehager forholder seg til rutinene og tar de i bruk. Rutinene anbefales som utgangspunkt for skoler som fort-

satt ikke har rutiner vedrørende arbeid mot kjønnslemlestelse.¹²

Kompetanseheving gjennom arbeid med enkeltsaker

Rutiner er viktige, men har liten verdi hvis skolen ikke promoterer dem og de ansatte ikke har bevissthet og kunnskap om problematikken.

Mye av kompetansehevingen på skolene skjer løpende i det daglige arbeidet og i uformelle samtaler som minoritetsrådgiver har med rådgivere og lærere om minoritets elever som strever på en eller annen måte. Flere minoritetsrådgivere framhever at ad-hoc-samtaler med andre på skolen og samtaler med kontaktlærere er viktige fordi de har daglig kontakt med eleven og kan fange opp tegn på at eleven ikke har det bra.

Erfaringene viser at læring i stor grad skjer gjennom arbeid med konkrete elevsaker. Derfor er det flere minoritetsrådgivere som anbefaler å involvere eller overlate sakene til de ordinære rådgiverne, slik at minoritetsrådgiver ikke selv følger opp sakene, men gir råd og veiledning som over tid gjør alle rådgiverne på skolen trygge og kompetente i møte med elever som er utsatt for tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige frihetsbegrensninger. Fra Bergen rapporterer minoritetsrådgiver ved Årstad videregående skole:

«Eg har blitt kontakta av ein vidaregåande skule vedrørende ei sak som omhandla vold i nære relasjonar og ekstrem kontroll. Kompetansehevingen kjem i kraft av at ein samarbeider med dei ansvarlege ved skulen i korleis ein løyser saka. (...) Vi gjennomførte samtale med eleven saman, og samarbeida om bekymringsmelding til barneverntene- sta og involvering av bistandsadvokat. Det å bli involvert i og gitt muligheita til å samarbeide om konkrete saker er etter mi erfaring ei effektiv og nyttig metode til å kompetanseheve skulesektoren og andre samarbeidspartnere.» (Minoritetsrådgiver, Årstad videregående skole)

Minoritetsrådgiverne er nesten uten unntak fast representert i rådgiverteamet og ressursteamet/

¹² For mer informasjon, kontakt Lill Tollerud ved Askim ungdomsskole

elevtjenesten på skolen der de jobber. Her deler minoritetsrådgiver informasjon om elever som er utsatt for ekstrem kontroll eller annen æresproblematikk, og diskuterer den videre oppfølgingen av eleven og ev. hvem som bør involveres i det videre løp internt på skolen, og hvem man bør samarbeide med eksternt. Liknende læringseffekt oppstår når minoritetsrådgiver er representert i tverrfaglige møter om barn og unge i bydelen eller kommunen. I slike møter bidrar minoritetsrådgiverne til at særskilte utfordringer for barn og unge med minoritetsbakgrunn blir belyst og tatt hensyn til.

Foredrag, kurs og undervisning

Som et ledd i kompetansehevingsarbeidet holder minoritetsrådgiverne presentasjoner og foredrag for hele eller deler av skolekollegiet, alene eller sammen med integreringsrådgivere¹³, Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse¹⁴, eller andre. Rådgivere, lærere, miljøarbeidere, helsesøstre m.fl. får også kunnskap ved å samarbeide med minoritetsrådgiver om ulike undervisningsopplegg, gutte- og jentegrupper o.l. Minoritetsrådgiverne driver òg kompetanseheving gjennom foredrag og innlegg på andre skoler, på samlinger/konferanser for skolerådgivere og ved å undervise/ta opp temaet i tverrfaglige møter og nettverk i bydelen, kommunen eller fylket.

Lederforankring på skole- og skoleeiernivå

Resultatet av kompetansehevingsarbeidet avhenger i stor grad av lederforankring. Mest vellykket blir det når skoleleder og skoleeier anerkjenner at arbeid mot tvangsekteskap er viktig og legger til rette for at minoritetsrådgiver får delt sin kompetanse med kollegaer på skolen i møter, i undervisningen og på andre måter. Lederforankring har også stor betydning for om den samlede kompetansen om tvangsekteskap på skolen blir institusjonalisert, eller avhengig av minoritetsrådgivers engasjement og tilstedeværelse.

Det varierer om det er minoritetsrådgiver som selv tar initiativ til kompetansehevingen eller om dette er noe som er institusjonalisert ved skolen, f.eks. ved at rektor som en fast ordning setter av tid i forbindelse med planleggingsdagene i starten av skoleåret, eller andre faste møtearenaer. Ved noen skoler deltar minoritetsrådgiver jevnlig på ledermøter med kompetanseoverføring og statusoppdateringer, herunder arbeid med utsatte elever. Deltakelse på skolens ledermøte er også viktig for at avdelingsledere på skolen skal se minoritetsrådgivers relevans, og invitere han/hun til de ulike faggruppene ved skolen.

I Askim har minoritetsrådgiver vært svært bevisst på viktigheten av lederforankring og har hatt kompetansehevingsopplegg på «Utvidet skoleledersamling», der kommunal skoleledelse og alle skoleledere i Askim er samlet. Slik leder- og toppforankring av arbeidet er viktig og bør styrkes ved at minoritetsrådgiverne i større grad inviterer seg selv, eller blir invitert til fylkeskommunen/kommunens opplæringsavdeling for å informere om sitt arbeid.

Skoleeiere, som ansvarlige for skoleansattes kompetanse, kunne i større grad tatt initiativ til, og bidratt til, at også skoler som ikke har minoritetsrådgiver får del i den kompetansen som er opparbeidet siden minoritetsrådgiverordningen ble opprettet i 2008. Flere av minoritetsrådgiverne anbefaler at skoleledere og skoleeiere diskuterer dette og blir enige om hvordan minoritetsrådgiver kan brukes som en ressurs for lærere og rådgivere generelt i fylket/kommunen, samtidig som minoritetsrådgivers plassering og daglige arbeid hovedsakelig foregår på en skole. Mye kompetanse er opparbeidet gjennom mange år. Ledere på den enkelte skole, kommune og fylke bør sammen bidra til at den formidles på nettsider, og på de mange fysiske og digitale arenaer for deling av kunnskap og erfaring, samt i de prosesser som pågår for å utvikle norsk skole i en virkelighet preget av større og større mangfold.

Kompetanseheving i samarbeid med andre instanser og satsninger

Å jobbe strategisk og i samarbeid med andre instanser er viktig for forankringen og for at kompetansehevingsarbeidet skal dekke behov. Her kan

¹³ Integreringsrådgiverer er IMDIs spesialutsendinger ved fire utenriksstasjoner: Ankara, Amman, Islamabad og Nairobi. De kan kontaktes av hjelpeapparatet i Norge, av utsatte som befinner seg i utlandet, og gir kompetanseheving til førstelinjetjenestene når de er i Norge.

¹⁴ Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er et tverretattlig team som gir råd og veiledning til førstelinjetjenestene i arbeidet med utsatte, via en hjelpetelefon og gjennom kurs/foredrag.

vi trekke fram Rommen skole i Oslo der minoritetsrådgiver har gjennomført kompetansehevings-tiltak i samarbeid med SaLTo-Stovner. Samarbeidet førte f.eks. til at alle ansatte i barnevernet i bydel Stovner fikk kompetanseheving om temaet tvangsekteskap og kjønnslemlestelse i 2013. Alle trossamfunn i Groruddalen, i bydelene Stovner, Grorud, Bjerke og Alna fikk kompetanseheving om samme tema og om radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Fra Trondheim rapporterer minoritetsrådgiver på Rosenborg ungdomsskole at kommunen ved barne- og familietjenesten (BFT) har opprettet en 50 prosent koordinatorstilling for arbeid mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, primært for barn og unge i alderen 0–18 år. Minoritetsrådgiver har hatt et tett samarbeid med koordinatoren, og bidratt i arbeidet med å utforme en systematisk plan for å spre kompetanse og rutiner på fagområdene. I Trondheim er det også en kommunal satsning på helsesøstertjenesten, der minoritetsrådgiver ved Tiller videregående skole bidrar på det flerkulturelle feltet.

I andre kommuner og fylker er det flere liknende eksempler på hvordan minoritetsrådgiverne bidrar i utdanning og kursing av ulike yrkesgrupper.

Minoritetsrådgiverne i Østfold (Greåker, Malakoff, Mysen og Askim) har hatt samarbeidsmøter med regional koordinator i IMDi Øst. Gjennom systematisk og helhetlig tilnærming er det et mål å nå ut til alle aktuelle samarbeidspartnere i de ulike kommunene i fylket. Minoritetsrådgivere og regionale koordinatorene samarbeider også i andre regioner.

Inn i grunn- og videreutdanninger

Minoritetsrådgivere underviser ved flere utdanningsinstitusjoner: Den praktisk- pedagogiske utdanningen ved HiOA, Master i spesialpedagogikk ved UIO, lektorutdanningen ved NTNU, islamstudier ved Misjonshøgskolen i Stavanger, videreutdanningen for rådgivere ved NLA Høgskolen i Bergen, og på Politihøgskolen i Rogaland.

For å sikre en generell kompetanse om temaet har IMDi, i høringsuttalelser og innspill til stortingsmeldinger, anbefalt at æresrelatert vold blir et

obligatorisk tema i grunnutdanningene og videreutdanningstilbud til yrkesgrupper som lærere, barnevernspedagoger og politi.

6: Samarbeid med offentlig sektor og frivillige organisasjoner

Det er ofte mange hjelpeinstanser involvert i de enkeltsakene minoritetsrådgiverne arbeider med, som politi, barnevern, skole, familievern, helse- og sosialtjenester, og utenrikstjenesten. Hvilke tjenester skolen samarbeider med avhenger av ungdommens behov.

I løpet av handlingsplanperioden har IMDi erfart at mange barn og unge kunne vært hjulpet på en bedre måte hvis familiene hadde fått hjelp tidligere og innsatsen hadde vært bedre koordinert. Et mål i handlingsplanen er at minoritetsrådgiverne skal bidra til å styrke samarbeidet med aktuelle partnere i offentlig sektor og frivillige organisasjoner.

Tverrfaglige nettverk og felles møtarenaer

De fleste minoritetsrådgivere melder om en bred kontaktflate ut mot andre tjenester i bydel, kommune og fylke. Mange deltar i ulike tverrfaglige møter og nettverk. Her informerer minoritetsrådgiverne om sin rolle og mandat slik at andre kan ta kontakt ved behov og vice versa. Man utveksler erfaringer og kunnskap om hva hver tjeneste kan bidra med og hvordan tjenestene samlet kan representere et best mulig tilbud til utsatte ungdom. Ved å kjenne lover og rammeverk, ha oversikt over tilbud og tjenester og om å ha møtt og snakket med ansatte i andre tjenester, blir terskelen lavere for å ta kontakt og samarbeide på en god måte i konkrete saker.

«Nettverket skaper et samhold og gjør det enklere å jobbe tvers av etater. Et sterkt tverrfaglig nettverk som er god til å bruke hverandre når det er nødvendig i arbeidet vårt.»¹⁵ (Minoritetsrådgiver, Ullandhaug ungdomsskole)

¹⁵ Målet med nettverket i Stavanger er å sikre at alle som har behov for råd, veiledning og hjelp i forbindelse med tvangsekteskap, eller trussel om dette, møter et kompetent og samordnet hjelpeapparat. Nettverket arbeider med utforming av en kompetanseplan for ansatte i Stavanger kommune. Kompetanseplanen har to fokusområder: Identifisering og håndtering av saker og forebygging.

Barnevern

Barnevernet har en nøkkelrolle i saker der personer under 18 år er utsatt for tvangsekteskap, kjønnslemlestelse eller alvorlige frihetsbegrensninger, og er derfor en viktig samarbeidspart for minoritetsrådgiverne.

Som et første skritt for å etablere et godt samarbeid har de fleste minoritetsrådgivere tatt kontakt med barnevernet for å presentere seg selv og sitt mandat. Slik har barnevernet blitt klar over minoritetsrådgiver som samarbeidspart og ressursperson som de kan spille på, både i enkeltsaker og for kompetanseheving.

Saker drøftes ofte anonymt med barnevernet og meldes ev. til barnevernet via skolens ledelse. Minoritetsrådgiverne sitter ofte i ansvarsgrupper og blir kontaktet av ansatte i barnevernet som vil ha råd eller høre minoritetsrådgivers vurdering av en sak. Samarbeid mellom skolen og barnevernet når elever er under barnevernets omsorg, ivaretas ofte av minoritetsrådgiver, som også i flere tilfeller har en rolle i barnevernets samtaler med minoritetsforeldre.

De fleste minoritetsrådgivere opplever at samarbeidet med barnevernet fungerer godt. Det rapporteres om barnevern som har kommet til skolen umiddelbart for samtaler og vurdering av sikkerhetsbehovet til jenter som skolen bekymrer seg for, og at barnevernet generelt har vært flinke til å komme til skolen i akutte saker og situasjoner.

«I 2014 har jeg både møtt de beste saksbehandlerne i barneverntjenesten og noen ikke fullt så gode. I de sakene vi har fått til flott samarbeid har det vært veldig tett og hyppig kontakt basert på tillit.» (Minoritetsrådgiver, Nydalen videregående skole)

Utfordringer og anbefalinger i samarbeidet med barnevernstjenesten

Erfaringene viser at taushetsplikten kan stå i veien for et godt samarbeid mellom skolen og barnevernet, og at det sjelden blir innhentet samtykke

fra ungdommen om å gi opplysninger videre til andre instanser. Flere minoritetsrådgivere savner en bedre informasjonsflyt tilbake til skolen fra barneverntjenesten, og ser behov for en målrettet plan for ungdommen (individuell plan) der skolen er mer involvert i hva som skjer. De er også opp-tatt av belastningen ved at ungdommer som er i en sårbar situasjon må forholde seg til mange saksbehandlere.

Enkelte barnevern bruker lang tid på å iverksette undersøkelser og i ventetiden er eleven ofte mye borte fra skolen. Vanskelig adferd og/eller psykisk ustabilitet er ofte en del av bildet. Dette medfører at skolen blir satt i en vanskelig situasjon både når det gjelder å informere foreldre (noe sikkerhets-hensynet til eleven tilsier at man ikke bør), samt å motivere eleven for å ta imot videre hjelp fra støt-teapparatet.

«Det har vært store utfordringer i forhold til samarbeid mellom barnevern-psykiatri hvor alle er skjønt enige om at eleven trenger massiv hjelp, men hvor eleven blir «kasteball» i systemet og skolen blir den som ser og støtter eleven i hverdagen. Dette kan oppleves som veldig belastende for rådgiverne og skolen generelt. Vi må til stadighet være pådrivere og «masete» for at eleven skal få den hjelpen de føler de har behov for. Disse sakene krever tett samarbeid mellom mange instanser og ofte hyppig møtevirksomhet da det ofte skjer mange ting på kort tid.» (Minoritetsrådgiver, Nydalen videregående skole)

Ungdommene det gjelder har ofte et stort behov for tydelig informasjon om hva som skjer i undersøkelsen/etterforskningen. Minoritetsrådgivere melder at de i mange tilfeller har vært et mellomledd som har etterspurt informasjon for ungdommene for å gjøre en uforutsigbar situasjon så forutsigbar som mulig. For noen ungdommer kan det være viktig at den de først har åpnet seg for, er med i møter med barnevern eller politi. Flere minoritetsrådgivere er med i slike møter så langt det er mulig, når ungdommene ønsker det.

For et godt samarbeid med barnevernet er det viktig å forstå rammeverket som barneverntjenesten jobber innenfor, og at det tas aktivt initiativ til samarbeid og informasjonsdeling.

«Et viktig grep som jeg ser som hensiktsmessig er å aktivt innhente samtykke fra ungdommen og deres foresatte til å delta i tverrfaglig oppfølging slik at jeg kan følge elevsaken tett og sikre at jeg får delta i oppfølgingen av ungdommen etter at saken blir for eksempel barnevernssak. Jeg ser også at det viktig at jeg er tydelig på hva som er min rolle overfor elever og skole. Jeg ser at det er avgjørende at jeg informerer elevene helt forebyggende om hva barneverntjenesten er, ettersom mange ungdommer er redde for å be om hjelp fordi de tror barneverntjenesten «tar» barn. Dette gjelder også i forhold til foresatte.» (Minoritetsrådgiver, Frydenberg ungdomsskole)

«Knutepunkt når det står på som verst»

Flere minoritetsrådgivere rapporterer at de har en helt sentral rolle i saker der elever er i krise. De er ofte den som følger eleven tettst opp og den som har kontakten med andre involverte instanser. Det dreier seg både om kompetanse og ressurser. Slike saker er tidkrevende.

«Jeg har opplevd at jeg ofte er knutepunktet når det står på som verst. Jeg har ofte hatt kontakt med alle instansene, så som skolen, Nav, krisesenter, politi og integreringsrådgivere. (...) I flere saker har dette skjedd fordi rådgiver ikke har samme anledning til å være tilstede som det jeg har. (...) Slike kriser skjer ofte rett før skoleslutt eller skolestart, da er det den travleste tiden for rådgiverne i skolen. For rådgiverne er det også mer naturlig å tenke skole. Instansene utenfor og elevens familie er liksom ikke skolen ansvar (opplever jeg at de tenker innimellom). De er fokusert på at eleven er på skolen og gjør sitt der. (...) (...) Jeg opplever å være veileder og rådgiver for instansene som kommer i kontakt med jenta. Noen ganger også «vaktbikkje», for å passe på at ungdommen får den hjelpen de har krav på, og blir behandlet på riktig måte i systemene.» (Minoritetsrådgiver, Veiledningssenteret på Romerike)

Politi

Minoritetsrådgiverne rapporterer om at politi i ulike distrikter tar kontakt og ber om råd angående samtaler med berørte, både overgripere og ofre i æresrelaterte voldssaker. Politiet tar også kontakt ved anledninger der de har behov for å koble

minoritetsrådgiver på i enkeltsaker for å veilede ungdom. Skolen og minoritetsrådgiver har kontakt og samarbeider med politiet i saker der det er behov for en sikkerhetsvurdering, der det er aktuelt med voldsalarm eller andre sikkerhetstiltak. Flere peker på gjensidigheten i relasjonen, ved at minoritetsrådgiver tar initiativ til å drøfte saker med politiet, og ved at politiet ber om råd og samarbeid i saker om æresrelatert vold. Samarbeidet har fungert godt der det over tid har vært fellessaker, drøftingsmøter, deltagelse på kurs. Slik har man blitt kjent og utviklet respekt og kunnskap om hverandres arbeid.

«Det som fungerer godt er at samtlige har kunnskap om temaet og er tilgjengelige når jeg har saker jeg trenger å drøfte. De er også flinke til å ta kontakt for å drøfte saker og henviser også ungdom når det er behov for samtaler og kartlegging. Det som jeg kan oppleve som utfordrende er når de unge oppsøker politiet først og er prisgitt den de møter når det kommer til fenomenforståelse og kunnskap om håndtering av saken. I noen få tilfeller har ungdom gitt uttrykk for at de ikke er fornøyde med måten de er blitt møtt på.» (Minoritetsrådgiver, Galterud ungdomsskole)

Som i andre tjenester er kompetansen i politiet varierende:

«Det er ulik kompetanse og erfaring alt etter kven ein kjem i kontakt med. Det er likevel eit poeng at dette samstundes kan bidra til meir kompetanseheving då ein får samarbeida med fleire. Det er også ein erkjennelse av at det er slik hjelpeapparatet er organisert, at ein benytter tenestene ut frå kvar dei utsatte geografisk høyrer heime. Eg opplever at kompetansehevingen går begge vegar, at vi gjennom samarbeid utvekslar erfaring og kompetanse til nytte for dei vi skal hjelpe.» (Minoritetsrådgiver, Årstad videregående skole)

SaLTO og SLT

Samarbeidet med politiet foregår også innenfor SLT og SaLTO.¹⁶

I Oslo er minoritetsrådgiver representert i SaLTO nettverk i flere bydeler, og de samarbeider med SaLTO-koordinatorer om ulike forebyggende tiltak mot tvangsekteskap og annen kriminalitet, rusmisbruk og radikalisering. Det har f.eks. vært samarbeidsmøter mellom alle minoritetsrådgiverne og SaLTO-koordinatorer i Oslo indre øst, med mål om å drive kompetanseheving av skoler og bydeler, erfaringsutveksling og idémyldring.

«Både utekontakten og SaLTO-koordinator har vært hensiktsmessig å bli kjent med, da de både kan kjenne ungdommer godt og på den måten være gode voksenpersoner i oppfølging samt har god oversikt over lavterskeltiltak i bydelene. Dette ser jeg på som viktig for å kunne henviser ungdommer til riktig instanser. SaLTO-koordinator ser også ut til å kunne være en nøkkelperson for å komme i kontakt med andre relevante samarbeidspartnere på en god måte.» (Minoritetsrådgiver, Ulsrud videregående skole)

Flere minoritetsrådgivere melder at de er med i SaLTO-nettverk og deltar på regelmessig SaLTO-møter.

«Dette har gitt meg en god anledning til å styrke samarbeidet med barnevern, politi og NAV i bydelen. Avklaring av roller og ansvar var også veldig viktig for arbeidet med oppfølging av saker. I saker hvor roller og ansvar var avklart fikk elevene rask og tilstrekkelig hjelp.» (Minoritetsrådgiver, Hellerud videregående skole)

Tilsvarende som i Oslo, er det koordinatører for SLT i ulike kommuner i landet, som flere minoritetsrådgivere rapporterer at de samarbeider med. I anledning utarbeidelse av Handlingsplan mot radikalisering i Bærum kommune, i regi av SLT, har minoritetsrådgiver på Rud videregående skole

¹⁶ Sammen lager vi et trygt Oslo, SaLTO, er samarbeidsmodellen til Oslo kommune og Oslo politidistrikt for å forebygge kriminalitet og rusmisbruk blant barn og unge. <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/prosjekter/salto-sammen-lager-vi-et-trygt-oslo/>. SLT, Samordningsmodell for Lokale, forebyggende Tiltak mot rus og kriminalitet. SLT sikrer at de ressursene som allerede finnes hos kommunen og politiet, blir mer samkjørt og målrettet. <http://www.krad.no/slt/modellen/hva-er-slt>

blitt forespurt om å skrive en tekst om hvordan forebygge utenforskap. I Bergen har minoritetsrådgiver ved Årstad videregående skole deltatt på møter i SLT og seminar for alle SLT-gruppene i Bergen.

Lokale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner

I Oslo er det fattet vedtak i byrådet om at alle bydeler skal ha lokale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. Flere minoritetsrådgivere bidrar i utforming og implementering av disse planene, og bidrar slik til at tvangsekteskap og ekstrem kontroll integreres. Dette gjelder også i andre kommuner i Norge.

«Jeg har sittet i en arbeidsgruppe som jobber med en lokal handlingsplan mot vold i nære relasjoner, hvor jeg hele tiden har fokus på vårt mandat både i prosess og i det ferdige resultatet. I denne forbindelse har jeg arrangert (i samarbeid med andre i arbeidsgruppa) en «open space» samling for hjelpeapparatet i Askim på temaet vold i nære relasjoner, en workshop med skole og barnehage på temaet vold i nære relasjoner og besøkt 3 barne-skoler for å informere om arbeidet mot vold i nære relasjoner. På den måten har jeg fått møte og blitt kjent med mange som jobber med barn og unge i Askim.» (Minoritetsrådgiver, Askim ungdomsskole).

NAV

Når minoritetsrådgiverne samarbeider med NAV dreier det seg oftest om bolig og om elever som er i en vanskelig økonomisk situasjon. Flere minoritetsrådgivere sitter i ansvarsgruppemøter koordinert av NAV, f.eks. når eleven slutter på skolen på grunn av helseutfordringer som følge av tvangsekteskap, kjønnslemlestelse eller alvorlige frihetsbegrensninger.

Kontakten med NAV kan være utfordrende. Flere melder at møtet med NAV ofte er vanskelig for de utsatte. Mange opplever å bli avvist før de får lagt fram sin sak, og minoritetsrådgiver opplever i en del tilfeller å måtte argumentere hardt for at ungdommen skal få hjelp, også når det er snakk om ofre for ekstrem kontroll.

For å minske elevers opplevelse av utrygghet og problemer med å forstå vanskelig regelverk er det mange minoritetsrådgivere som blir med elevene til NAV når de ønsker det. Rettigheter og plikter etter lov om sosiale tjenester kan være vanskelige å sette seg inn i, særlig for dem som ikke har norsk som morsmål. Tolk er i mange tilfeller ikke benyttet, selv om eleven åpenbart ikke forstår hva som blir sagt. Dermed erfarer vi at informasjons- og veiledningsplikten i Forvaltningsloven i mange tilfeller ikke blir ivaretatt.

Vanskeligheter med samarbeid og kommunikasjon med NAV om elevers bosituasjon når æresrelaterte konflikter i familien gjør at de ikke lenger kan bo hjemme, er en gjenganger i minoritetsrådgivernes rapportering. Ofte er det en utfordring å få saksbehandler til å forstå at denne typen konflikt krever noe annet enn i situasjoner der etnisk norske vanskeligstilte trenger hjelp og støtte. Samtidig er det mange som melder om godt og konstruktivt samarbeid, bl.a. fra minoritetsrådgiver ved Greåker videregående skole:

«Jeg fulgte jenta gjennom mange faser før hun var klar til å ta steget ut og flytte fra familie. (...) Jenta var godt over 18 år, så jeg lot henne styre tempo. Hun var hele veien klar på at målet var å flytte ut. (...) I denne saken var politi, Nav og kritesenter de viktigste samarbeidspartnere og det fungerte godt ut i fra mitt ståsted. (...) Hun var utsatt for vold og trusler fra bror, ekstrem kontroll og trusler om ekteskap fra foreldre og var i perioder veldig psykisk langt nede. Hun får i dag god oppfølging og går til samtaler med psykolog.»

Frivillige organisasjoner og trossamfunn

Minoritetsrådgiverne samarbeider med frivillige organisasjoner og trossamfunn både i enkeltsaker, overfor foreldre, og i gjennomføring av samtalegrupper og andre former for holdningsskapende – og kompetansehevende arbeid. Frivillige organisasjoner har også vært koplet inn for å drive konfliktmekling blant skolens elever og dialogmøter med foreldre om livsvalg, kjærlighet og valg av ektefelle.

Erfaringene viser at det er flere gode måter å drive holdningsskapende og forebyggende arbeid på.

Innvandrerorganisasjonene representerer viktige kanaler inn i innvandrer miljøene.

I 2014 samarbeidet minoritetsrådgiverne med Kirkens bymisjon og Palestinaforeningen i Bergen, Skedsmo kulturforening og Røde Kors på Lillestrøm, Mennesker i Fokus, Mira-senteret, Skeiv verden i Oslo og LHBT helsestasjon i Oslo, Norske kvinners sanitetsforening i Bærum, Amatheia i Østfold og en moské i Stavanger.

7: Avslutning

Denne rapporten om minoritetsrådgiverens arbeid i 2014 viser at arbeidet i stor grad er en videreføring av aktiviteter, tilnærminger og metoder fra tidligere år. Det er likevel noen nye utviklingstrekk som avtegner seg: Fokuset på nyankomne, elever med kort botid i Norge, ser ut til å øke, og inntrykket er at stadig flere skoler har en «psykisk-helse-tilnærming» til arbeidet mot tvangsekteskap. Sammenliknet med tidligere år er det flere som rapporterer om ekstremisme og radikalisering.

Antall tvangsekteskapsrelaterte saker gikk ned i 2014, og er mer enn halvert på to år. Dette kan skyldes at flere minoritetsrådgivere jobber på ungdomsskoler der elevene i liten grad henvender seg om tvangsekteskapsrelaterte utfordringer. Det kan også skyldes at flere skoler har valgt å arbeide med et bredere saksfelt. Fravær, svake skoleprestasjoner og psykososiale utfordringer er dobbelt så ofte årsak til samtale med minoritetsrådgiverne som ekstrem kontroll, alvorlige frihetsbegrensninger og andre former for æresrelatert vold. Denne utviklingen kan skape et krysspress for minoritetsrådgiverne, som må balansere mellom handlingsplanens mandat og skolens prioriteringer.

I likhet med 2013 var 2014 preget av få saker om kjønnslemlestelse og svært få saker om tvangsekteskap. Trusler, vold og ekstrem kontroll var det mest fremtredende i de fleste av sakene.

Som før skjer det forebyggende arbeidet i stor grad gjennom gutte- og jentegrupper, opplegg i skoleklasser o.a. Dette bidrar til kunnskap og økt bevissthet blant elevene om menneskerettigheter og likestilling, refleksjon rundt foreldrenes og barnas rolle i beslutninger om ekteskap.

Tid, tilgjengelighet og tillit er viktige forutsetninger for å avdekke saker og ivareta de unge når de først tar steget ut og forteller om sin situasjon.

En særlig satsning på å styrke skole-hjem-samarbeidet og bedre dialogen med foreldre fortsatte i 2014, med gode tilbakemeldinger fra både skolene og foreldrene som var involvert. Metodikk fra foreldreveiledningsprogrammet ICDP benyttes i

en viss utstrekning. Det rapporteres om gode resultater der foreldre involveres i forberedelse og gjennomføring av dialogmøter med skolen.

Arbeidet for å styrke kompetansen i skolen og i hjelpeapparatet, og arbeidet for å bidra til bedre samarbeid og samhandling mellom skole, barnevern, politi, NAV og andre instanser videreføres i stor grad på samme måte som tidligere. Minoritetsrådgivernes vurdering er at både kompetansen og samhandlingen er blitt bedre, selv om det er stor variasjon innad i og mellom tjenestene.

Ved mange av skolene mangler det fortsatt systemer som gjør at ansatte til enhver tid har en basiskunnskap og er oppdatert om rutinene, slik at de kan avdekke og håndtere saker. Det er fortsatt en vei å gå før arbeidet mot tvangsekteskap er en fullt integrert del av skolens kompetanse og beredskap.

Erfaringene fra 2014 viser at skolene er gjennomgående positive til en ytterligere forankring av minoritetsrådgiverordningen i utdanningssektoren. Særlig gjelder dette på skoler der minoritetsrådgiverne ser skolens mål om et godt læringsmiljø og økt gjennomstrømning i sammenheng med det forebyggende arbeidet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Henvisning til forskrifter som regulerer elevens rettigheter og skolen og skoleeiers ansvar i forhold som gjelder elevens helse og trivsel har også betydning for hvordan arbeidet blir forstått og forankret.¹⁷ En detaljert arbeidsplan for minoritetsrådgivers arbeid og mandat som synliggjør koplingene til forskrift er og skolens overordnede mål, virker klargjørende og nyttig for alle parter og har vist seg som et godt strategisk grep.

¹⁷ Opplæringslovens kapittel 9a, Elevens skolemiljø og Opplæringslovens § 9-2, første ledd om elevens rett til nødvendig rådgivning, utdypet i forskrift til opplæringslovens, kapittel 22, om retten til nødvendig rådgivning.

Litteratur

Bala, S., & Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2010). *I mine sko: Fire historier om verdivalg* [DVD]. Stavanger: Rogaland fylkeskommune.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013-2016)*. Oslo: Departementet.

Buland, T., & SINTEF Teknologi og samfunn. (2011). *På vei mot framtida – men i ulik fart?: Sluttrapport fra evaluering av skolens rådgivning* (Vol. SINTEF A18112, SINTEF rapport (SINTEF: 2006- : online)). Trondheim: SINTEF, Teknologi og samfunn. Hentet fra http://www.udir.no/Upload/Rapporter/2011/5/Sluttrapport_radgivning.pdf

Deeyah (regissør). (2012). *Banaz- A Love Story* [DVD]. Oslo: Fuuse film

Djuliman, E., & Hjort, Lillian. (2007). *Bygg broer, ikke murer: 97 øvelser i menneskerettigheter, flerkulturell forståelse og konflikthåndtering*. Oslo: Humanist forlag

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2010). *Rutiner i skolens arbeid mot tvangsekteskap*. Hentet fra http://www.imdi.no/Documents/Brosjy-rerHefterHaandbok/Rutiner_i_skolens_arbeid_mot_tvangsekteskap_02_2010.pdf

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2011). *Retten til å ta egne valg: Ideer til undervisningsopplegg om tvangsekteskap og nærliggende temaer*. Hentet fra http://www.imdi.no/Documents/Laeringsressurser/retten_til_aa_ta_egne_valg_des_2012.pdf[IG1]

Norge Justis- og beredskapsdepartementet. (2014). *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/Handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme/id762413/>

NOU 1998:18. (1998). *Det er bruk for alle – styrking av folkehelsearbeidet i kommunene*. Hentet

fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/nou-1998-18/id141324/>

Oslo politidistrikt, & Oslo. (2014). *Veileder for bekymring: Hvordan forebygge og håndtere hatkriminalitet og voldelig ekstremisme blant unge?* Oslo politidistrikt Oslo kommune. Hentet fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Prosjekter/Salto%20-%20sammen%20lager%20vi%20et%20trygt%20Oslo/Veileder%20ved%20bekymring%20%E2%80%93%20Hvordan%20forebygge%20og%20h%C3%A5ndtere%20hatkriminalitet%20og%20voldelig%20ekstremisme%3F.pdf>

Psykisk helse i skolen. (udatert). Hentet fra <http://www.psykiskhelseiskolen.no/default2.asp?id=1131>

Saloles, Lill. *Krysskulturelle barn og unge – om tilhørighet, dilemmaer, anerkjennelse og ressurser*, Gyldendal forlag 2013

Sisterhood. (udatert). Hentet fra http://www.sisterhood.no/Sisterhood/SH___Startsiden/SH___Startsiden.html

Steen-Johnsen, K., Lidén, Hilde, & Aarset, Monica Five. (2010). *Handlingsplan mot tvangsekteskap: Evaluering av utvalgte tiltak: 2. delrapport* (Vol. 2010:007, ISF rapport). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Tolkeportalen. (2014). *Lovregulering*. Hentet fra <https://www.tolkeportalen.no/no/For-tolkebrukere/Lovregulering/>

Vedlegg

Minoritetsrådgivere ved utvalgte ungdomsskoler og videregående skoler

- ▶ Totalt 1857 saker kom til minoritetsrådgivere i perioden juni 2008–31. desember 2014.
- ▶ I 2014 håndterte minoritetsrådgivere 157 nye saker. Det er færre saker enn i 2013 og 2012, da det ble innrapportert henholdsvis 222 og 390 saker. Det antas å henge sammen med at flere minoritetsrådgivere nå dekker ungdomsskoler hvor arbeidet først og fremst er forebyggende, med fokus på bevisstgjøring og holdningsendring hos både foreldre og elever.

Saker fordelt på kategori: Flest saker i 2014 gjaldt trusler/vold (41 prosent), ekstrem kontroll (30 prosent), og frykt for tvangsekteskap (17 prosent).

Kategori	2008–2012	2013		2014		Totalt	
	Antall	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Gjennomført tvangsekteskap	54	9	4 %	3	2 %	66	4 %
Frykt for tvangsekteskap	392	29	13 %	27	17 %	448	24 %
Etterlatt i utlandet	58	12	5 %	8	5 %	78	4 %
Frykt for å bli etterlatt i utlandet	99	10	5 %	5	3 %	114	6 %
Trusler/vold	269	77	35 %	64	41 %	410	22 %
Ekstrem kontroll	491	79	36 %	47	30 %	617	33 %
Gjennomført kjønnslemlestelse	12	1	0 %	3	2 %	16	1 %
Frykt for kjønnslemlestelse	16	4	2 %	0	0 %	20	1 %
Gjennomført tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	0	0	0 %	0	0 %	0	0 %
Frykt for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	2	1	0 %	0	0 %	3	0 %
Annet*	85	0	0 %	0	0 %	85	5 %
Totalt	1478	222	100 %	157	100%	1857	100%

* Prosjektet startet i juni 2008, og et begrenset utvalg av kategorier ble brukt i perioden juni–desember 2008.

Saker fordelt på kjønn: Kjønnfordelingen er lik tidligere år, med en 82/18 prosentvis fordeling for hhv. jenter/gutter.

Kjønn	2008–2012	2013		2014		Totalt	
	Antall	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Gutter	296	44	20 %	29	18 %	369	20 %
Jenter	1182	178	80 %	128	82 %	1488	80 %
Ukjent	0	0	0 %	0	0 %	0	0
Totalt	1478	222	100 %	157	100%	1857	100%

Saker fordelt på alder: Aldersfordelingen over og under 18 år er ganske lik. 53 prosent av saker i 2014 gjaldt personer under 18 år.

Alder	2008–2012	2013		2014		Totalt	
	Antall	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Under 18 år	690	122	55 %	83	53 %	895	48 %
Over 18 år	630	99	45 %	74	47 %	803	43 %
Alder ukjent	158*	1	0 %	0	0 %	159	9 %
Totalt	1478	222	100 %	157	100%	1857	100%

* Data for alder ble systematisert f.o.m. 2009.

Saker fordelt på land (den utsattes landbakgrunn): Tallene over landbakgrunn gir en oversikt over hvilke land de utsatte har sin opprinnelse fra. De utsatte kan være personer med norsk statsborgerskap, personer som er født og oppvokst i Norge eller personer med lang botid i Norge. Siden 2013 er mer enn 80 land representert i sakene. Oversikten nedenfor viser de landbakgrunnene som overstiger seks saker i hhv 2013 og 2014. Av hensyn til personvernet er færre enn seks saker lagt til kategorien 'Andre land'.

Følgende fire land er øverst på statistikken i 2014, og utgjør i prosentandel: Pakistan (17 %), Afghanistan (15 %), Irak (13 %) og Somalia (10 %). Disse landbakgrunnene sammenfaller med SSBs oversikt over norskfødte med innvandrerforeldre og innvandrere med flyktningebakgrunn.¹

Land*	2013		2014	
	Antall	Andel	Antall	Andel
Pakistan	36	16 %	26	17 %
Afghanistan	38	17 %	23	15 %
Irak	30	14 %	20	13 %
Somalia	22	10 %	16	10 %
Palestina	6	3 %	11	7 %
Sri Lanka	6	3 %	6	4 %
Tyrkia	14	6 %	*	*
Iran	8	4 %	*	*
Andre land	62	28 %	55	35 %
Totalt	222	100 %	157	100 %

*Når færre enn seks saker er disse lagt til 'Andre land'.

Hvordan kom saken til minoritetsrådgivere: Det er liten endring i denne statistikken sammenlignet med 2013. De aller fleste sakene (41 prosent) kommer fortsatt til minoritetsrådgivere via en annen ansatt i skolen (på samme skole eller en annen skole). Personen som er utsatt tar selv kontakt i en av fem saker (21 prosent). For øvrig varierer det noe hvor sakene kommer fra. Ni prosent av sakene kommer fra helsetjenesten, og ni prosent fra Barnevernet (kommunalt og statlig). Førstelinjetjenester sett under ett (skoler, utenriksstasjoner, politi, barnevern, Bufetat, UDI, NAV, krisesentre mv.) står for 65 prosent av henvendelsene til minoritetsrådgivere.

Avtaler om oppfølging inngått: I 2014 ble det inngått til sammen 11 avtaler om oppfølging i forbindelse med reiser til utlandet.

1 <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innbef/aar/2015-03-04#content>
<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/flyktninger>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

Postadresse: Postboks 8059 Dep, 0031 Oslo | **Besøksadresse:** Tollbugata 20, 0152 Oslo
Telefon sentralbord: 24 16 88 00 | **E-post:** post@imdi.no | **Bestilling av rapporter:** bestilling@imdi.no
www.imdi.no

IMDis regionkontor

IMDi Indre Øst: 24 16 88 00

Besøksadresse:
Storgata 16, 2815 Gjøvik
PB 8059 Dep., 0031 Oslo
Dekker følgende fylker:
Hedmark, Oppland, Buskerud

IMDi Midt-Norge: 24 16 88 00

Besøksadresse:
Peter Egges plass 2, 7011 Trondheim
PB 2438 Sluppen, 7005 Trondheim
Dekker følgende fylker:
Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal

IMDi Nord: 24 16 88 00

Besøksadresse:
Dronningensgate 52/54, 8514 Narvik
PB 8059 Dep., 0031 Oslo
Dekker følgende fylker:
Finnmark, Nordland, Troms

IMDi Sør: 24 16 88 00

Besøksadresse:
Tordenskjoldsgate 65, 4614 Kristiansand
PB 527 Lundsiden, 4605 Kristiansand
Dekker følgende fylker:
Aust-Agder, Vest-Agder, Telemark

IMDi Vest: 24 16 88 00

Besøksadresse:
Sandbrogaten 5-7, 5003 Bergen
PB 8059 Dep., 0031 Oslo
Dekker følgende fylker:
Sogn og Fjordane, Rogaland, Hordaland

IMDi Øst: 24 16 88 00

Besøksadresse:
Tollbugata 20, 0152 Oslo
PB 8059 Dep., 0031 Oslo
Dekker følgende fylker:
Oslo, Akershus, Vestfold, Østfold